

Ρίτσαρντ Κάτουλα: Η Τέχνη της Πολιτικής Επικοινωνίας

του Βίκτωρα Τσιλώνη*

Μετάφραση: Διαμαντής Κρυωνίδης

Ο καθηγητής πολιτικής επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο του Νορθίστερν Ρίτσαρντ Κάτουλα παρουσιάζει σημαντικά στοιχεία της τέχνης της πολιτικής επικοινωνίας μέσα από αναφορές σε γεγονότα της αμερικάνικης πολιτικής ιστορίας. Επίσης μιλά για τις διαφορές μεταξύ της ελληνικής και αμερικάνικης ακαδημαϊκής κοινότητας, το κίνημα της ελληνικής αναγέννησης, το ρόλο της θρησκείας στην πολιτική αλλά και τους τηλεοπτικούς κανόνες της πολιτικής επικοινωνίας.

Ήταν περί τα μέσα Ιουλίου 2006 όταν ο καθηγητής επικοινωνίας στο πανεπιστήμιο Νορθίστερν των Ηνωμένων Πολιτειών Ρίτσαρντ Κάτουλα, ο οποίος έχει τιμηθεί εκτός των άλλων στο παρελθόν με την υποτροφία Φούλμπραϊτ (Fulbright), επισκέφθηκε για λίγες ημέρες τη Θεσσαλονίκη. Στο λιγοστό χρόνο της παραμονής του, ο καθηγητής Ρίτσαρντ Κάτουλα αποδέχθηκε ευγενικά την πρότασή μας για μία συνέντευξη στην οποία τελικά μιλήσαμε για πολύ περισσότερα θέματα απ' ό,τι αρχικά ανέμενα.

Η συνέντευξη αναδεικνύει όχι μόνο σημαντικές πτυχές της σύγχρονης πολιτικής επικοινωνίας αλλά συνάμα και πολλούς απ' τους λόγους για τους οποίους οι Αμερικάνοι θαυμάζουν τον ελληνικό πολιτισμό. Ωστόσο το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να παρερμηνεύεται ή να μας κάνει υπερφίαλους διότι κι

*Δικηγόρος, Υπ. Δρ. Νομικής του ΑΠΘ

εμείς με τη σειρά μας έχουμε υιοθετήσει και υιοθετούμε διαρκώς πολλά στοιχεία από την αμερικάνικη κουλτούρα, μολονότι χρησιμοποιούμε υποτιμητικά τη λέξη «αμερικανιές» στην καθημερινή μας ομιλία.

Εν κατακλείδι, «μπορεί βέβαια εμείς να τους δώσαμε τα φώτα του Πολιτισμού αλλά αυτοί μας έδωσαν πίσω τον ηλεκτρισμό».

Σας ευχαριστώ πολύ που δεχτήκατε την πρότασή μας να παραχωρήσετε μια συνέντευξη για το περιοδικό *Intellectum*.

Η χαρά είναι δική μου.

Παρακαλώ, θα μπορούσατε να μας πείτε κύριε Κάτουλα λίγα λόγια σχετικά με την πορεία σας μέχρι σήμερα;

Υπηρέτησα στον αμερικανικό στρατό την περίοδο 1968-1970 και στη συνέχεια ολοκλήρωσα τις σπουδές μου στο Πανεπιστήμιο του Ιλλινόις το 1974. Κατόπιν δίδαξα σε τρία κυρίως πανεπιστήμια: στο Πανεπιστήμιο του Ρόουντ Άιλαντ, στο Πανεπιστήμιο του Ντε Πωλ στο Σικάγο και στο Πανεπιστήμιο Νορθίστερν από το 1990 μέχρι και σήμερα. Ταυτόχρονα διετέλεσα για 13 χρόνια Πρόεδρος Τμήματος στο Πανεπιστήμιο του Νορθίστερν, συνέγραψα τρία βιβλία και αρκετά άρθρα, ενώ από το 2004 ανήλθα στην ανώτατη βαθμίδα του καθηγητή. Η αυστηρή ακαδημαϊκή έρευνα δεν αποτελεί την αποκλειστική μου απασχόληση. Ασχολούμαι περισσότερο με δημόσιες ομιλίες που παραχωρώ σε διάφορα μέρη, όπως στην Ελλάδα, στην Αμερική και αλλού. Το αγαπώ αυτό πάρα πολύ επειδή μου επιτρέπει να δημοσιοποιώ την ακαδημαϊκή γνώση, να την προσφέρω στο ευρύ κοινό, κάτι ανάλογο με αυτό που προσπαθεί να πετύχει το περιοδικό σας.

Ελληνική και Αμερικάνικη Ακαδημαϊκή Κοινότητα σε Σύγκριση

Πέρα από το ζήτημα της υλικοτεχνικής υποδομής, ποιες πιστεύετε ότι είναι οι σημαντικότερες δι-

αφορές μεταξύ της ελληνικής και της αμερικάνικης ακαδημαϊκής κοινότητας;

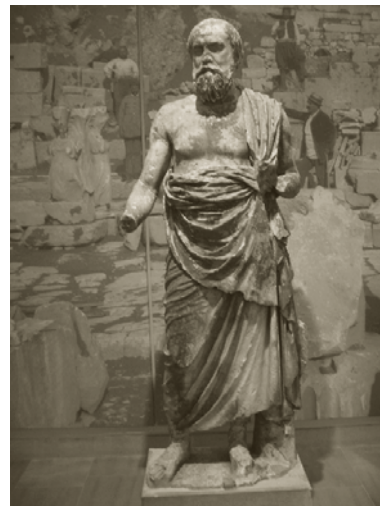
Νομίζω ότι οι Αμερικάνοι καθηγητές έχουν μια διαφορετική φιλοσοφία διδασκαλίας απ' ό,τι οι Έλληνες καθηγητές. Όχι ότι η μία είναι απαραίτητα καλύτερη από την άλλη, απλά είναι διαφορετικές. Νομίζω πως στην Ελλάδα οι περισσότεροι καθηγητές χρησιμοποιούν την παραδοσιακή γερμανική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο καθηγητής κατέχει τη γνώση και οι φοιτητές τη λαμβάνουν απ' αυτόν. Είναι όπως όταν γεμίζεις μια κανάτα με νερό. Με τον τρόπο όμως αυτό οι καθηγητές παραμένουν κάπως απόμακροι από τους φοιτητές τους.

Στην Αμερική η εκπαίδευση είναι πολύ περισσότερο διαδραστική. Αναμένεται από εμάς τους καθηγητές να είμαστε περισσότερο διαδραστικοί σε ό,τι αφορά τη γνώση, επειδή η γνώση είναι κάτι που ανατέλλει μέσα από το διάλογο. Έτσι, λοιπόν, ο καθηγητής εισάγει κάποιες πληροφορίες για να ξεκινήσει ένας διάλογος με τους φοιτητές. Κατά μία έννοια είναι ειρωνικό το γεγονός ότι στην Αμερική οι περισσότεροι από εμάς εφαρμόζουμε τη σωκρατική μέθοδο ενώ στην Ελλάδα οι καθηγητές εφαρμόζουν τη γερμανική μέθοδο.

Η Ελληνική Αναγέννηση και η Αναζήτηση της Αμερικάνικης Ψυχής

Διάβασα επίσης ότι έχετε τιμηθεί και με το βραβείο Έβερρετ Λι Χαντ (Everett Lee Hunt). Μπορείτε να μας πείτε λίγα λόγια γι' αυτό;

Ναι, στάθηκα πολύ τυχερός που έλαβα το εν λόγω βραβείο. Ο Έβερρετ Λι Χαντ ήταν ένας διάσημος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον που πίστευε ότι οι ακαδημαϊκοί πρέπει να απαντούν στις ερωτήσεις του κοινού σε κατανοητή γλώσσα. Το βραβείο μου δόθηκε όταν γύρισα το 2000 ένα ντοκιμαντέρ με θέμα την περίφημη ομιλία του Αβραάμ Λίνκολν στο Γκέτισμπεργκ (Gettysburg), επειδή ανακάλυψα πως μολονότι όλοι οι Αμερικανοί γνώριζαν αυτή την ομιλία του Λίνκολν λίγοι μόνο αντι-

Κατά μία έννοια είναι ειρωνικό το γεγονός ότι στην Αμερική οι περισσότεροι από εμάς εφαρμόζουμε τη σωκρατική μέθοδο ενώ στην Ελλάδα οι καθηγητές εφαρμόζουν τη γερμανική μέθοδο

Μετά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας του 1812 ο Έντουαρντ Έβερντ, ο οποίος ήταν τότε πρόεδρος του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ διακήρυξε: «Η Αμερική θα γίνει Ελλάδα»

λαμβάνονταν τη σημασία της. Με την ομιλία αυτή ο Λίνκολν προσανατόλισε την Αμερική αποκλειστικά στην ιδέα της ισότητας και γι' αυτό στο ντοκιμαντέρ υποστήριξα ότι η ομιλία του Λίνκολν αποτελεί το τρίτο θεμελιώδες κείμενο της Αμερικής μετά τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και το Σύνταγμα. Έκτοτε η έμμονη αναζήτηση της ισότητας αποτελεί σχεδόν αποκλειστικά το κύριο θέμα των δικαστηρίων και των νομοθετών μας: γυναικεία δικαιώματα, δικαιώματα μειονοτήτων κ.τλ.

Των δικαιωμάτων των μαύρων συμπεριλαμβανομένων;

Ναι, και για τα δικαιώματα των Αφροαμερικανών.

Ωστόσο ήρθαν λίγο αργά αυτά τα δικαιώματα ή μήπως όχι;

Για τα δικαιώματα αυτά χρειάστηκαν 100 χρόνια. Αυτό που εννοώ όμως είναι πως τη φιλοσοφία αυτή την άρθρωσε πρώτος ο Λίνκολν το 1863 κι ας χρειάστηκε να φτάσουμε μέχρι το 1964 για να γίνει νόμος. Μέχρι τότε υπήρξε μια αναζήτηση για την ψυχή της Αμερικής. Όλο αυτό τον καιρό διανοούμενοι, πολιτικοί, αλλά ακόμη και ο μέσος Αμερικανός ερευνούσαν «αν μπορούμε να το κάνουμε αυτό, αν μπορούμε να είμαστε έτσι». Γι' αυτό και στο ντοκιμαντέρ μου προσπάθησα να καταγράψω αυτή την αναζήτηση για το όνειρο του Λίνκολν.

Και τότε εκφωνήθηκε η ομιλία του Λίνκολν στο Γκέτισμπεργκ;

Η ομιλία εκφωνήθηκε στις 19 Νοεμβρίου του 1863, δηλαδή τέσσερις και πλέον μήνες μετά τη μάχη του Γκέτισμπεργκ. Αυτό συνέβη γιατί ο κύριος ομιλητής, ο Έντουαρντ Έβερντ, ο οποίος ήταν ο πρώτος κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στην Αμερική και θεμελιωτής του κινήματος της Ελληνικής Αναγέννησης, ζήτησε προθεσμία τεσσάρων μηνών για να αποστηθίσει και να εκφωνήσει το δίωρο λόγο του!

Τι εννοείτε λέγοντας πως ο Έντουαρντ Έβερντ υπήρξε ο θεμελιωτής του κινήματος της Ελληνικής Αναγέννησης;

Το κίνημα της Ελληνικής Αναγέννησης είναι ένα από τα σημαντικότερα πολιτιστικά κινήματα στην αμερικάνικη ιστορία και αρχίζει περίπου το 1828. Μετά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας του 1812 με τη Μεγάλη Βρετανία, οι διανοούμενοι και οι πολιτικοί μας αποφάσισαν ότι δύο πόλεμοι με την Αγγλία ήταν αρκετοί και ότι η Αμερική έπρεπε να βρει τη δική της μοναδική ταυτότητα και ν' απογαλακτιστεί από την Αγγλία. Ο Έντουαρντ Έβερντ, ο οποίος ήταν πρόεδρος του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, επισκέφθηκε εκείνη την εποχή την Ελλάδα, περπάτησε στο πεδίο του Μαραθώνα και σ' άλλα ιστορικά μέρη και στη συνέχεια επέστρεψε στην Αμερική και διακήρυξε: «Η Αμερική θα γίνει Ελλάδα». Έτσι απαίτησε από κάθε φοιτητή του Χάρβαρντ να μελετά την αρχαία ελληνική ιστορία και γλώσσα και να παραδίδει μια ομιλία στα ελληνικά. Από εκείνη τη στιγμή και για τα επόμενα πενήντα χρόνια, από το 1828 έως το 1878, η Αμερική έγινε ένα ελληνικό έθνος, ένα νεοκλασικό έθνος. Στην Ουάσιγκτον, στη Βοστώνη, στη Νέα Υόρκη, όλο το αρχιτεκτονικό ύψος ήταν ελληνικό, τα έπιπλα μας ήταν ελληνικά, ακόμη και το στυλ των ρούχων που φορούσε ο κόσμος ήταν ελληνικό. Οι γυναίκες φορούσαν κάτι που έμοιαζε με χλαμύδα. Τέλος, οι νόμοι μας βασίστηκαν στους νόμους του Σόλωνα.

Πολιτικές Ομιλίες: Από την Αρχαιότητα Ως Σήμερα

Για να επιστρέψουμε πίσω στο θέμα των δημόσιων ομιλιών, ποιες νομίζετε πως είναι οι σημαντικότερες ομοιότητες και διαφορές των ελληνικών και αμερικάνικων πολιτικών ομιλιών σήμερα;

Οι δημόσιες αγορεύσεις στην Αμερική βασίζονται στο ελληνικό πρότυπο λόγων των κλασικών χρόνων όπως τον «Επιτάφιο» του Περικλή, την «Απολογία» του Σωκράτη και τους λόγους του Δημοσθένη. Ο τρόπος με τον οποίο επιχειρηματολογούμε δημόσια και χρησιμοποιούμε παρομοιώσεις, η ικανότητά μας να απομνημονεύουμε κείμενα και

να διεγείρουμε το συναίσθημα, όλα αυτά προέρχονται από την Αρχαία Ελλάδα.

Όσον αφορά τώρα τις ελληνικές πολιτικές ομιλίες, η μόνη μου εμπειρία είναι από το 2004 που ήμουν εδώ. Στην Αμερική θα χαρακτηρίζαμε τις ελληνικές πολιτικές ομιλίες που είδα ως εκφάνσεις παθιασμένης δημηγορίας. Η δημηγορία στην Ελλάδα είναι πολύ περισσότερο παθιασμένη και ισχυρή - ακόμη και η φωνή του ομιλητή είναι πολύ ηχηρότερη απ' ό,τι στην Αμερική. Οι ομιλίες του Αβραάμ Λίνκολν λόγω χάριν στηρίζονταν στην τέχνη της επιχειρηματολογίας που καθήλωνε τους ακροατές και όχι στην ένταση του λόγου. Ωστόσο, παρατήρησα πως στην Ελλάδα, ίσως λόγω του Καραμανλή και του Παπανδρέου, υπήρχε ένα ελληνικό πάθος που περιβαλλόταν από πολύ μουσική, συνθήματα, παρελάσεις και φανφάρες.

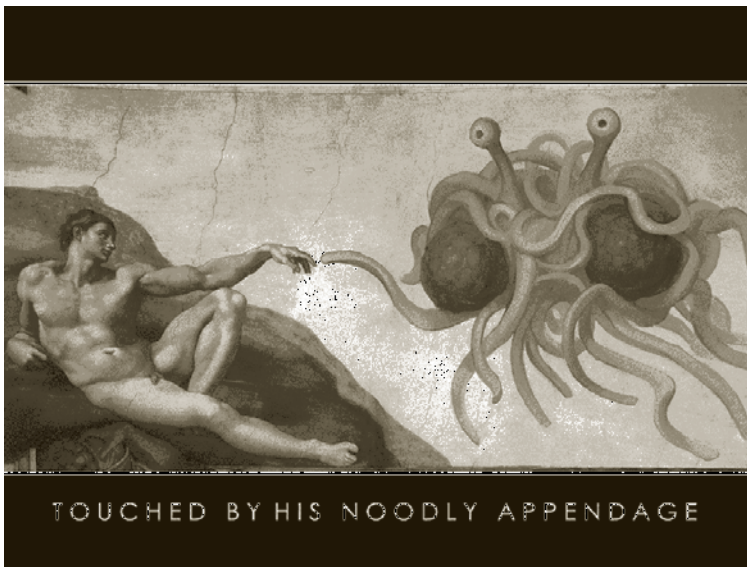
Γιατί το λέτε αυτό; Δεν υπάρχει ανάγκη παθιασμένων λόγων στην Αμερική;

Όχι και τόσο. Η αμερικάνικη παράδοση είναι λίγο πιο υποτονική. Υπάρχουν βέβαια ορισμένοι ακόμη, οι οποίοι αναπολούν τη δημαγωγική εποχή που κυριάρχησε στην Αμερική από το 1860 μέχρι το 1930. Όμως από το 1930 και έπειτα η αμερικάνικη ρητορεία έχει αμβλυνθεί αρκετά και είναι λιγότερο παθιασμένη, λιγότερο υπερβολική.

Θρησκεία και Πολιτική

Πάντως οι Έλληνες πολιτικοί δεν μιλούν τόσο συχνά για το Θεό όπως ο Τζορτζ Μπους. Αναρωτιέμαι πως είναι δυνατόν ο ηγέτης ενός κατεξοχήν κοσμικού κράτους όπως οι ΗΠΑ να επικαλούνται το Θεό και τον Ιησού. Ποια εξήγηση δίνετε;

Η εξήγηση είναι ότι η εκλογική δύναμη του Μπους προέρχεται από την άκρα θρησκευόμενη δεξιά της Αμερικής. Όταν πας στην καρδιά της Αμερικής, στη «ζώνη της Βίβλου»,¹ από την Πενσυλβάνια μέχρι το Κολοράντο, από το Μίσιγκαν μέχρι το Μισισίπι, εκεί θα συναντήσεις μια πολύ παραδοσιακή Αμερική. Εκεί οι άνθρωποι είναι βαθιά θρησκευό-

Αμερικάνικο κίνημα που παρουσιάζει την Ανώτερη Δύναμη ως τερατόμορφο πλάσμα από σπαγγέτι. Το κίνημα αποτελεί ειρωνική αντίδραση στο αίτημα των συντηρητικών κύκλων της Αμερικής να διδάσκεται στα σχολεία η Βιβλική εκδοχή για τη δημιουργία του ανθρώπου παράλληλα με τη Θεωρία της Εξέλιξης.

μενοι αλλά οι Ευρωπαίοι συνήθως δεν γνωρίζουν αυτή την Αμερική.

Πιστεύετε ότι οι επικοινωνιολόγοι του διαδραμάτισαν κρίσιμο ρόλο ή ότι ήταν απλά μια ιδέα του Τζορτζ Μπους;

Όχι, είναι αλήθεια ότι αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους επικοινωνιολόγους. Ο μέχρι πρότινος σημαντικότερος συγγραφέας των ομιλιών του Μπους, ο Μάικλ Γκέρσον (Michael Gerson), είναι ένας ακροδεξιός χριστιανός φονταμενταλιστής και ο επινοητής της φράσης «άξονες του κακού»,² η οποία εμφιλοχώρησε σε όλες τις ομιλίες του Μπους δίπλα στο «είθε ο Θεός να ευλογεί την Αμερική» και σε άλλες παρόμοιες αναφορές. Η αρχική βέβαια φράση ήταν «άξονες του μίσους» και την είχε σκεφθεί ένας από τους συνεργάτες του Γκέρσον, εμπνευσμένος από την ομιλία του Φρανκλίνο Ντελάνο Ρούζβελτ το 1941 μετά το Περλ Χάρμπορ, όταν ο Ρούζβελτ θέλοντας να κηρύξει τον πόλεμο ενάντια στο Χίτλερ χρησιμοποίησε τη φράση «δυνάμεις του άξονα» για να συνδέσει την επίθεση της Ιαπωνίας με τη Γερμανία.

Μπορούμε όμως να πούμε ότι αυτό το θρησκευτικό στοιχείο, το οποίο έχει εισαχθεί στο δημόσιο πολιτικό λόγο επηρεάζει σήμερα τον πολιτισμό μας και πώς;

Το κανάλι Φοξ,
το οποίο είχε
την αποκλειστική
κάλυψη, τους
δήλωσε ότι «καλά,
εσείς μπορεί να
διαπραγματευτήκατε
αυτόν τον κανόνα,
εμείς όμως όχι,
επομένως θα έχουμε
δύο παράθυρα
ταυτόχρονα»

Αυτή είναι μια θαυμάσια ερώτηση. Πιστεύω πως σ' ό,τι αφορά την εσωτερική πολιτική, αυτή η «έγχυση» βιβλικής θρησκευτικότητας έχει μια τρομακτική επίδραση σε θέματα που οι Ευρωπαίοι δεν θα τολμούσαν να σκεφτούν. Οι Ευρωπαίοι πιστεύουν πως είμαστε τρελοί, ωστόσο υπάρχουν ζητήματα που οριοθετούνται με θρησκευτικούς όρους και το κοινό τα αντιλαμβάνεται με θρησκευτικούς όρους, όπως για παράδειγμα ο γάμος των ομοφυλοφίλων, η έρευνα στα βλαστοκύτταρα κ.ά. Η Βίβλος λέει «όχι». Έτσι και οι αναγεννηθέντες χριστιανοί³ λένε «όχι». Οι άνθρωποι που είναι κοσμικοί, πάλι, λένε: «Μα φυσικά. Ποιο είναι το πρόβλημα;» Συνακόλουθα είναι εύκολο για το ευρύτερο κοινό να καταλάβει τα ζητήματα αυτά αν τεθεί μία διαχωριστική γραμμή μεταξύ θρησκείας και κοσμικότητας. Οι θρησκευόμενοι άνθρωποι πιστεύουν πως η βλαστοκυτταρική έρευνα μπορεί να εξελιχθεί σε δολοφονία ανθρώπινων εμβρύων δεδομένου ότι για τους ίδιους η ζωή ξεκινά από τη στιγμή της σύλληψης. Έτσι η απάντησή που δίνουν είναι και πάλι «όχι». Ο Τζορτζ Μπους πάλι δεν είναι ευθέως κατά της βλαστοκυτταρικής έρευνας, αλλά αντιτίθεται στη χρηματοδότηση της έρευνας των εμβρυονικών βλαστοκυττάρων από τα χρήματα των φορολογουμένων. Οι κοσμικοί άνθρωποι διαφωνούν, αφού έτσι μπορεί να θεραπεύσουμε την Πάρκινσον και άλλες σοβαρές ασθένειες. Θα μπορούσα επίσης να κατονομάσω ακόμη τέσσερα-πέντε άλλα ζητήματα τα οποία σε μία Δημοκρατία, όταν απευθύνεσαι σε τριακόσια εκατομμύρια ανθρώπους και αναζητάς «καθαρούς» τρόπους για να διαχωρίσεις τις αντίθετες θέσεις σ' αυτά, η θρησκεία συχνά γίνεται ο πιο καθарός και απλός τρόπος για την κατανόηση των ζητημάτων αυτών.

Πολιτική Επικοινωνία, Αυθεντικότητα και Εικόνες

Τελικά όμως ο λόγος ενός πολιτικού σήμερα αντανakλά τον ίδιο ή αποτελεί προϊόν της ομάδας των συνεργατών του;

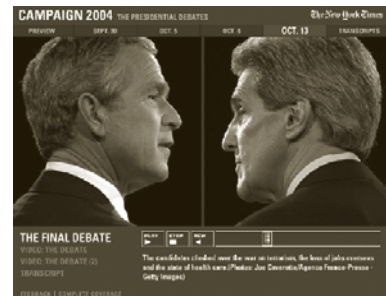
Πρόκειται για μία σύνθετη διαδικασία. Παραδείγματος χάριν, για την ομιλία του Μπους προς το έθνος πέρυσι εργάστηκαν περίπου 35 άτομα. Ο Μπους ρώτησε καταρχάς το Υπουργικό Συμβούλιο τι θεωρεί σημαντικό να υπάρχει στο λόγο του και ζήτησε να στείλει ο καθένας τις ιδέες τους στον επικοινωνιολόγο του, τον Γκέρσον. Υπουργοί όπως η Κοντολιζα Ράις, ο Ράμσφελντ καθώς και άλλοι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι δεν έστειλαν απλώς προτάσεις αλλά ολόκληρα προσχέδια. Έτσι αρχικά 35 άνθρωποι περίπου υπέβαλαν ιδέες και προτάσεις. Κατόπιν ο Γκέρσον και το αρμόδιο επιτελείο συναντήθηκαν με τον Μπους και συζήτησαν για τους στόχους της ομιλίας. Στη συνέχεια έγραψαν ένα ολοκληρωμένο προσχέδιο, το οποίο έστειλαν πίσω σε όλους όσους αρχικά συμμετείχαν για να το σχολιάσουν. Αφού επεξεργάστηκε τα σχόλιά τους, ο Γκέρσον υπέβαλε στον Μπους ένα τελικό προσχέδιο της ομιλίας και ο Μπους το σφράγισε. Βέβαια –κι αυτό συνέβαινε ανέκαθεν– από τη στιγμή που ένας πρόεδρος εκφωνεί ένα λόγο ό,τι λέει αποτελεί αποκλειστική του ιδιοκτησία.

Ένα άλλο θέμα που είχατε αναφέρει στο CNN κατά τη διάρκεια των τηλεοπτικών αναμετρήσεων ήταν ότι ο Τζορτζ Μπους είχε κάνει μια εξαιρετική ομιλία επειδή κατόρθωσε να προσαρμόσει το λόγο του ανάλογα με την κατάσταση.

Λοιπόν, είπα πράγματι κάτι τέτοιο για τον Τζορτζ Μπους;

Ναι, το είπατε!

Οι Αμερικανοί είναι πολύ καχύποπτοι με τους ομιλητές, οι οποίοι φαίνεται να αποστηθίζουν κείμενα και να έχουν εκ των προτέρων μια έτοιμη απάντηση για κάθε ερώτηση, αλλά είμαι σίγουρος πως αυτό νιώθει παντού όλος ο κόσμος. Στις τηλεοπτικές λοιπόν αναμετρήσεις του 2000 και του 2004, φαινόταν σαν ο Αλ Γκορ και ο Τζον Κέρυ να είχαν αποστηθίσει τις απαντήσεις τους και ν' ανυπομονούσαν για τις ερωτήσεις. Στις έρευνες που έγιναν μετά ο κόσμος έλεγε πως ο Μπους φαινόταν περισ-

Στιγμιότυπο από την τελευταία τηλεοπτική αναμέτρηση του Τζον Κέρυ και του Τζορτζ Μπους το 2004

Στην Αμερική
νομίζω το
αποκαλούμε
«σημειωτική»

σότερο αυθεντικός. Η αυθεντικότητα είναι το κλειδί. Σύμφωνα με μία από τις πιο παλιές και διάσημες εκφράσεις στην Αμερική «η ειλικρίνεια είναι η πιο σημαντική ποιότητα κάθε δημόσιου ομιλητή. Όσο πιο νωρίς μάθεις να προσποιείσαι την ειλικρίνεια τα έχεις καταφέρει, κερδίζεις».

Επίσης έχετε πει πως οι αναποφάσιστοι ψηφοφόροι επηρεάζονται πολύ από τις εικόνες. Τι εννοούσατε;

Οι Αμερικανοί βλέπουν πολύ τηλεόραση και έτσι λαμβάνουν τις περισσότερες πληροφορίες από την τηλεόραση παρά από τις εφημερίδες. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος επηρεάζονται πολύ από τις εικόνες και τις οπτικές αποτυπώσεις. Το 1980 το αστείο ήταν πως η εκλογή θα κρινόταν μεταξύ των μαλλιών του Ρόναλντ Ρήγκαν και των δοντιών του Τζίμυ Κάρτερ. Αυτό ήταν εκείνο που είπε ο κόσμος. Το 1996, είχαμε τον Μπομπ Ντόουλ που ήταν ηλικιωμένος και τον Μπιλ Κλίντον που έδειχνε πολύ νεότερος και ο κόσμος είπε πως αυτό έκανε τη διαφορά. Το 2004 ολόκληρη η μάχη της εκλογής έγινε τελικά εξαιτίας μίας εικόνας, αυτής του Τζορτζ Μπους να αγκαλιάζει ένα μικρό κορίτσι που είχε χάσει τη μητέρα του την 11η Σεπτεμβρίου. Και από τη στιγμή που ολόκληρη η εκλογή του 2004 κρίθηκε στο Οχάιο, η διαφήμιση της Άσλεϋ αναδείχθηκε ως μια από τις πιο πετυχημένες διαφημίσεις στην ιστορία της πολιτικής διαφήμισης.⁴ Όταν βλέπεις τον Τζορτζ Μπους να αγκαλιάζει εκείνο το κοριτσάκι, το οποίο είχε σχεδόν τρία χρόνια να μιλήσει από τότε που η μητέρα του σκοτώθηκε, και ξαφνικά αρχίζει να χαμογελά, να βγαίνει από την απομόνωσή της και ο πατέρας της να λέει: «όταν ο Πρόεδρος πήρε την κόρη μου στα χέρια του, αυτό που είδα ήταν αυτό που ήθελα να δω στην καρδιά, στην ψυχή του ανθρώπου που κάθεται στην υψηλότερη θέση της Αμερικής», καταλαβαίνεις τι επίδραση είχε αυτή η εικόνα. Όλα αυτά φάνηκαν στο φακό και καίρια επηρέασαν το κοινό.

Μπορούμε συνεπώς να πούμε πως αυτές οι τη-

λεοπτικές εικόνες, αυτές οι οπτικές αναπαραστάσεις είναι μέρος της δημόσιας ρητορικής *lato sensu*;

Οπωσδήποτε. Στις ημέρες μας εκδίδονται πλέον ολόκληρα βιβλία σχετικά με την ρητορεία της εικόνας. Προσπαθούμε να διεξάγουμε έρευνα πάνω σ' αυτή και να δημιουργήσουμε μια ταξινόμια που να την εξηγεί.

Άρα μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει εξελίξει επίσης και την ρητορική;

Έχεις απόλυτο δίκιο. Όταν ο Αβραάμ Λίνκολν εκφώνησε την ομιλία του Γκέτισμπεργκ υπήρχαν 15.000 άνθρωποι εκεί. Οι περισσότεροι όμως από αυτούς δεν μπορούσαν να τον δουν επειδή ο Λίνκολν ήταν πολύ μακριά ή πίσω από αυτόν, έτσι η ομιλία πέτυχε λόγω του κειμένου και όχι της εικόνας. Αλλά σήμερα, όταν κάποιος δίνει μια ομιλία έχουμε κοντινά πλάνα καθώς και πλάνα υπό διάφορες γωνίες. Έτσι, όποτε σήμερα μιλάει ο Πρόεδρος, αν προσέξεις θα δεις πάντα ακριβώς πίσω από αυτόν μία οθόνη να μεταδίδει το κεντρικό μήνυμα, μία σημαία να ανεμίζει και την προτομή του Λίνκολν σ' ένα τραπέζι. Ο Ρόναλντ Ρήγκαν ήταν αυτός που το ξεκίνησε πρώτος, καθώς υπήρξε κινηματογραφικός ηθοποιός και καταλάβαινε τη δύναμη της οπτικής σκηνοθεσίας. Έτσι οι άνθρωποι αυτοί αντιλαμβάνονται τη δύναμη του συμβολισμού. Στην Αμερική νομίζω το αποκαλούμε «σημειωτική».

Κι εμείς το ίδιο, μάλλον επειδή είναι ελληνική λέξη!

Τηλεοπτικοί Κανόνες Πολιτικής Επικοινωνίας

Ωστόσο έχουμε επίσης συζητήσεις και τηλεοπτικές αναμετρήσεις. Πιστεύετε πως το σύγχρονο σύστημα αναμετρήσεων έχει αλλάξει;

Δεν υπάρχει αμφιβολία γι' αυτό. Έχει αλλάξει Βίκτωρα, αφού μια πολύ σημαντική μελέτη κατέδειξε πως στις βραδινές ειδήσεις του 1968 η κάλυψη της Προεδρικής εκστρατείας ήταν κατά μέσο όρο τέσσερα λεπτά ανά ώρα, ενώ το 1996 η μέση διάρ-

«Η αποδόμηση είναι εύκολη.
Η σημειωτική είναι δύσκολη.»

Οι υποψήφιοι έμαθαν πλέον καλά ότι σημαντικό δεν είναι «τι λέω σ' αυτούς τους ανθρώπους στην Αιόβα, αλλά αυτό που οι άνθρωποι των ειδήσεων θα πουν ότι είπα». Έτσι έμαθαν να μιλούν με «ατάκες»

κεια κάλυψης των υποψηφίων στις απογευματινές ειδήσεις ήταν περίπου ένα λεπτό ανά ώρα.

Γιατί όμως συμβαίνει αυτό;

Εξαιτίας του χρήματος. Η τηλεόραση είναι τόσο ακριβή που τα τηλεοπτικά δίκτυα μπορούν να αντέξουν να καλύψουν τον κάθε ένα υποψήφιο μόνο για 30 δευτερόλεπτα. Όμως, το 1968 μπορούσαν να ξοδέψουν πιο πολύ χρόνο γι' αυτό. Τώρα πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερη διαφήμιση, να κάνουν περισσότερα σόου. Η άλλη σημαντική αλλαγή από το 1968 στο 1996 ήταν ότι οι υποψήφιοι έμαθαν πλέον καλά ότι σημαντικό δεν είναι «τι λέω σ' αυτούς τους ανθρώπους στην Αιόβα, αλλά αυτό που οι άνθρωποι των ειδήσεων θα πουν ότι είπα». Έτσι έμαθαν να μιλούν με «ατάκες».⁵

Με ατάκες;

Ναι. Ο υποψήφιος έχει μια ατάκα για κάθε θέμα. Μία ή δύο σύντομες προτάσεις και όποτε αναφέεται ένα ζήτημα, όποτε δουν τις κάμερες προχωρούν και τις λένε. Λόγου χάριν φράσεις όπως «πρέπει να χτίσουμε τώρα μια γέφυρα προς τον 21ο αιώνα». Έτσι η πολιτική ρητορεία συμπυκνώθηκε, έγινε πολύ περισσότερο οπτική και οι νέοι καθοδηγητές της πολιτικής επικοινωνίας το αντιλαμβάνονται πλήρως αυτό.

Στο βιβλίο «Η Βραδύτητα» ο Μίλαν Κούντερα προβάλλει πώς ορισμένοι πολιτικοί χρησιμοποιούν μια ξεχωριστή κίνηση που ο ίδιος ο συγγραφέας παρομοιάζει με ηθικό τζούντο. Ένας ικανός πολιτικός εισέρχεται στο επίκεντρο της πολιτικής σκηνής κάνοντας κάτι απροσδόκητο για τον πολιτικό του αντίπαλο. Πηγαίνει, λόγου χάριν, σ' ένα εστιατόριο συνοδευόμενος από τις κάμερες στο οποίο γνωρίζει ότι γευματίζει ο πολιτικός του αντίπαλος. Τον πλησιάζει και τον αιφνιδιάζει κάνοντας του μια πρόταση όπως: «Ακολούθησε με στη Νιγηρία για να βοηθήσουμε τους φτωχούς». Η στιγμιαία έκπληξη και αμηχανία του αντιπάλου αποτυπώνονται στην κάμερα και ο τολμηρός πολιτικός παίρνει όλη τη δόξα.

Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό σε δύο επίπεδα. Πρώτο, όταν οι πολιτικοί μιλάνε μόνοι τους, χρησιμοποιούν για παράδειγμα συχνά τον δείκτη του δεξιού χεριού προτεταμένο να δείχνει προς τα πάνω ή και ευθεία μπροστά. Αυτή η κίνηση χρησιμοποιείται για να συνοδεύσουν δηλώσεις όπως: «Φίλοι μου, αγαπημένοι μου συμπατριώτες κτλ.». Ο Τζον Φίτζεραλντ Κένεντυ είπε: «Όχι, πρέπει να είναι αλλιώς η κίνηση, με διπλωμένο το δείκτη του χεριού, γιατί έτσι δεν είναι τόσο επιθετική». Έτσι, ο Τζον Κέρυ και ο Μπιλ Κλίντον ακολουθούν το πρότυπο του Κένεντυ που πράγματι είναι λιγότερο επιθετικό. Από την άλλη πλευρά, όμως, επιστρέφοντας στο παράδειγμα του Κούντερα, να θυμίσω μια κρίσιμη στιγμή το 2000. Γκορ εναντίον Μπους σε μια από τις τηλεοπτικές τους αναμετρήσεις. Όταν μετά τον Μπους έρχεται η σειρά του Γκορ να δώσει τη δική του απάντηση, ο Γκορ σηκώθηκε, προχώρησε προς το μέρος του Μπους και στάθηκε μπροστά στον Μπους και του μίλησε. Ο Μπους εμφανίστηκε τότε υπερβολικά ξαφνιασμένος και αυτό ήταν φυσικά η μεγάλη είδηση της επόμενης ημέρας. Είπαν: «Τι έπαθε ξαφνικά ο Γκορ, φάνηκε τόσο επιθετικός και αγενής», γεγονός που επηρέασε ιδιαίτερα τις γυναίκες ψηφοφόρους που φύσει έχουν μια ιδιαίτερη ευαισθησία στον προσωπικό τους χώρο. Πραγματικά ήταν μια κρίσιμη στιγμή. Αργότερα, πριν τις τηλεοπτικές αναμετρήσεις του 2004, οι υποψήφιοι διαπραγματεύτηκαν 37 κανόνες.

Ναι και ένας από αυτούς ήταν να μην παρουσιάζονται οι δύο υποψήφιοι ταυτόχρονα σε δύο τηλεοπτικά παράθυρα. Όμως τελικά δεν το τήρησαν αυτό. Μήπως γνωρίζετε γιατί δεν τηρήθηκε αυτός ο κανόνας;

Οι υποψήφιοι διαπραγματεύτηκαν και συμφώνησαν να μην έχουν καθόλου παράθυρα. Ωστόσο το κανάλι Φοξ, το οποίο είχε την αποκλειστική κάλυψη, με την έννοια ότι είχε ανατεθεί σ' αυτό να τροφοδοτεί τα άλλα δίκτυα κατά τη διάρκεια της πρώτης αναμέτρησης, τους δήλωσε ότι «καλά, εσείς

«Όχι, πρέπει να είναι αλλιώς η κίνηση, με διπλωμένο το δείκτη.»

μπορεί να διαπραγματευτήκατε αυτόν τον κανόνα, εμείς όμως όχι, επομένως θα έχουμε δύο παράθυρα ταυτόχρονα». Αυτό έβλαψε πολύ τον Μπους γιατί λόγω των ταυτόχρονων τηλεοπτικών παραθύρων, όταν ο Κέρυ μιλούσε, ο Μπους φαινόταν ταυτόχρονα στο διπλανό παράθυρο σαν χαμένος. Έτσι στην πρώτη αναμέτρηση έχασε πολύ, περίπου 5 μονάδες στις δημοσκοπήσεις. Ένας άλλος κανόνας, αν θυμάσαι, ανάμεσα στους 37 που είχαν διαπραγματευτεί ήταν πως και οι δύο έπρεπε να φαίνονται ότι έχουν το ίδιο ύψος, αφού ο Κέρυ είναι 1,98 και ο Μπους είναι 1,85. Έτσι η καρέκλα του Μπους ήταν 4 ίντσες πιο ψηλή.

Πιστεύετε τελικά ότι αυτοί οι λεπτομερείς κανόνες βοηθούν τη δημοκρατία ή όχι;

Λοιπόν, όχι. Σαφώς θα ήταν καλύτερα αν είχαμε μια διαφορετική μορφή τηλεοπτικών αναμετρήσεων. Μια μορφή που θα ευνοούσε την ουσία έναντι του φαίνεσθαι.

Υπάρχουν κανόνες που θα μπορούσαν χρησιμοποιηθούν προκειμένου η ουσία να επικρατήσει του φαίνεσθαι;

Ναι, για παράδειγμα θα μπορούσαμε να εφαρμόσουμε ορισμένους κανόνες από τη δεύτερη τηλεοπτική αναμέτρηση μεταξύ Γκορ και Μπους. Βάλε και τους δύο καθισμένους σ' ένα τραπέζι με το συντονιστή. Αυτό θα ελαχιστοποιήσει όλα τα οπτικά ζητήματα. Και στη συνέχεια άφησε τους να έχουν πεντάλεπτες απαντήσεις αντί για τρίλεπτες. Επίσης άφησε τους χρόνο δύο-τριών λεπτών για αναδιατύπωση, αντί να τους περιορίζεις σε εξήντα ή τριάντα δευτερόλεπτα. Πρέπει να κάνουμε τις πολιτικές αναμετρήσεις περισσότερο φυσικές, περισσότερο δυναμικές και περισσότερο διαδραστικές.

Θα μπορούσαμε επίσης να τους επιτρέπουμε να διατυπώνουν ερωτήσεις ο ένας στον άλλον;

Δεν ξέρω γι' αυτό, επειδή το έχουν δοκιμάσει σε άλλα επίπεδα και δεν λειτούργησε καλά, όπως στις αναμετρήσεις των κυβερνητών, γερουσιαστών κτλ. Επίσης έχει δοκιμαστεί ανεπιτυχώς στην Ευρώ-

πη, ενώ στις τελευταίες τηλεοπτικές αναμετρήσεις στην Ουκρανία είχαν αληθινές συγκρούσεις. Έτσι, λοιπόν, ενώ θεωρητικά είναι μια καλή ιδέα, αν παρακολουθήσεις τις αναμετρήσεις, θα δεις πως αυτό που πραγματικά συμβαίνει είναι να μετατρέπονται οι εκατέρωθεν ερωτήσεις των υποψηφίων σε προσωπικές επιθέσεις. Και αυτός δεν είναι ο πλέον ενδεδειγμένος τρόπος για να εκλέξεις έναν Πρόεδρο, απλά δηλαδή επειδή κάποιος υποψήφιος επιτίθεται καλύτερα εναντίον του άλλου. Βέβαια, θα μπορούσε να υπάρχει ένας κανόνας της μορφής «μπορείς να κάνεις ερωτήσεις, αλλά αν εμπλακείς σε οποιαδήποτε προσωπική επίθεση, το μικρόφωνο θα κλείνει».

Θα υποστηρίζατε επίσης τον παλιό και εγκαταλελειμμένο κανόνα των ξαφνικών ερωτήσεων; Εννοώ, γιατί πρέπει οι δημοσιογράφοι να υποβάλλουν εκ των προτέρων τις ερωτήσεις τους στους υποψηφίους για έλεγχο και προετοιμασία;

Ναι, συμφωνώ απόλυτα. Αυτό συνέβαινε στη δεύτερη προεδρική τηλεοπτική αναμέτρηση, η οποία είναι πάντοτε μια «δημαρχιακού τύπου» τηλεοπτική αναμέτρηση όπως την αποκαλούν, επειδή επιτρέπουν συνηθισμένους, μέσους Αμερικανούς να διατυπώνουν ερωτήσεις. Τώρα όμως, σύμφωνα με τους 37 κανόνες, πρέπει να τις έχουν καταθέσει εγγράφως νωρίτερα και να τις έχουν υποβάλλει στις ομάδες των υποψηφίων και εκείνοι διατηρούν το δικαίωμα ν' αποδεχτούν ή ν' απορρίψουν οποιαδήποτε από αυτές. Πάντως ο πιο σημαντικός κανόνας παραμένει ότι δεν έχεις δικαίωμα να κάνεις κανένα μεγάλο λάθος. Ο Τζέραλντ Φόρντ έκανε το 1976, ένα τεράστιο λάθος που του κόστισε την εκλογή.

Τι λάθος έκανε;

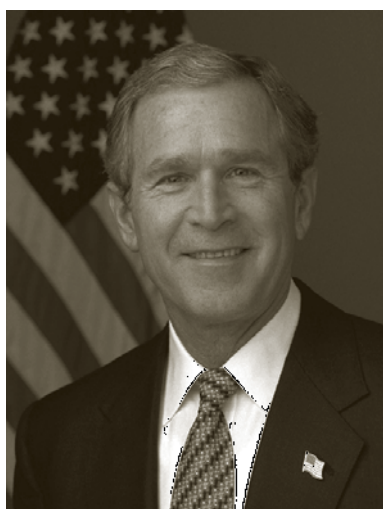
Δήλωσε ότι η Πολωνία δεν ήταν κάτω από την επικυριαρχία της Σοβιετικής Ένωσης. Οι άνθρωποι είπαν: «Έχει πάει στ' αλήθεια στο κολέγιο αυτός; Μπορεί να γίνει Πρόεδρος;» Το 2004, ο Τζον Κέρνυ έκανε όχι ένα αλλά δύο μεγάλα λάθη, ένα στη δεύτερη αναμέτρηση και ένα τεράστιο στην τελευταία που τον «σκότωσαν».

Τζέραλντ Φορντ

Πάντως ο πιο σημαντικός κανόνας παραμένει ότι δεν έχεις δικαίωμα να κάνεις κανένα μεγάλο λάθος

«Η Νιγηρία είναι
 μια θαυμάσια
 ήπειρος»

«Ξέρω πως
 άνθρωποι και
 ψάρια μπορούν
 να συνυπάρξουν
 ειρηνικά»

Τι έκανε;

Στη δεύτερη αναμέτρηση, στη «δημαρχιακού τύπου» αναμέτρηση, μια γυναίκα ρώτησε τον Μπους: «Κύριε Πρόεδρε, πως επηρεάζει η θρησκευτική σας πίστη την πολιτική σας;» Ο Κέρυ, που έπρεπε να απαντήσει πρώτος είπε: «Είμαι βαθιά θρησκευόμενο άτομο, είμαι καθολικός όλη μου τη ζωή, εκκλησιάζομαι τακτικά, ωστόσο δε νομίζω πως πρέπει να αναμιγνύω την πίστη μου με την πολιτική και να χρησιμοποιώ την πίστη για να επηρεάσω πολιτικές αποφάσεις που έχουν αντίκτυπο σε ανθρώπους που ανήκουν σε άλλες θρησκείες ή έχουν άλλη πίστη». Καλή απάντηση. Στη συνέχεια σηκώθηκε ο Τζορτζ Μπους και είπε: «Προσεύχομαι στο Θεό κάθε μέρα για καθοδήγηση, είμαι ένας «αναγεννημένος χριστιανός». Η πίστη μου διαμορφώνει κάθε απόφαση που λαμβάνω». Με αυτό νίκησε κατά κράτος τον Κέρυ, επειδή ο κόσμος είπε μετά στις δημοσκοπήσεις ότι με τον Μπους γνώριζαν πως οι πεποιθήσεις του είναι ίδιες με την πολιτική του, ενώ με τον Κέρυ δεν κατάλαβαν σε ποιες αξίες εδράζεται η πολιτική που σκοπεύει να ακολουθήσει. Έτσι, η απάντηση του τον έβλαψε πολύ.

Στην τρίτη αναμέτρηση, η ερώτηση αφορούσε το ζήτημα του γάμου των ομοφυλοφίλων. Καυτό ζήτημα στην Αμερική το οποίο ο κόσμος αντιλαμβάνεται με όρους θρησκευτικούς-κοσμικούς. Ο Τζον Κέρυ είπε: «Προσωπικά πιστεύω πως ο γάμος πρέπει να γίνεται μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας, ωστόσο αναγνωρίζω πως ο κόσμος έχει διαφορετικές απόψεις σχετικά με αυτό» και συνέχισε λέγοντας «για παράδειγμα η κόρη του Αντιπροέδρου Ντικ Τσέινι είναι ομοφυλόφιλη και πρέπει να τη σεβαστούμε γι' αυτό που είναι». Την επόμενη μέρα η γυναίκα του Τσέινι εμφανίστηκε στην τηλεόραση ωρυόμενη να λέει: «Ο Τζον Κέρυ είναι κακός άνθρωπος. Με ποιο δικαίωμα ανακατεύει την κόρη μου στην πολιτική του;». Ε, αυτό τον «καθάρισε» εντελώς, επειδή παραβίασε τον κανόνα που λέει ότι κανένας υποψήφιος Πρόεδρος δεν μιλά ποτέ για την οικογένεια του άλλου.

«Είναι θαυμάσιο που βρίσκομαι εδώ στη Λατινική Αμερική, εύχομαι να μπορούσα να μιλήσω Λατινικά»

Όμως από την άλλη πλευρά πώς είναι δυνατόν ο Τζόρτζ Μπους να έχει εκλεγεί ήδη δύο φορές τη στιγμή που έχει πει τόσα αλλόκοτα πράγματα όπως: «Η Νιγηρία είναι μια θαυμάσια ήπειρος» ή «Ξέρω πως άνθρωποι και ψάρια μπορούν να συνυπάρξουν ειρηνικά»;

Ή πώς σου φαίνεται το: «Είναι θαυμάσιο που βρίσκομαι εδώ στη Λατινική Αμερική, εύχομαι να μπορούσα να μιλήσω Λατινικά». Και άλλα πολλά βέβαια! Κι εγώ δεν το καταλαβαίνω και την ίδια στιγμή ποτέ δεν μπόρεσα να βρω απάντηση στο ερώτημα: «Ο άνθρωπος αυτός όταν μιλάει, σκέφτεται καθόλου;» Ένα άλλο αντίστοιχο παράδειγμα βέβαια είναι ο δήμαρχος του Σικάγο, Ρίτσαρντ Ντέιλυ. Πραγματικά ανυπόφορος, φρικτός ομιλητής, με πολλά γραμματικά λάθη και άθλια Αγγλικά, θαυμάσιος όμως δήμαρχος κι ένας από τους πιο διάσημους στην Αμερική. Άλλη παρόμοια περίπτωση είναι ο Τζέσε Τζάκσον. Ο μεγάλος ηγέτης της Αφρο-αμερικάνικης κοινότητας. Είναι τόσο φρικτός που μετά βίας καταλαβαίνεις τους λόγους του. Μιλάει με ρίμες σαν τον Όμηρο από τους Σίμπσονς: «Δεν πρέπει να βάζουμε ναρκωτικά στις φλέβες μας//πρέπει να βάζουμε ελπίδα στα μυαλά μας».⁶ Αυτή ακριβώς πιστεύω πως είναι και η μεγαλύτερη αδυναμία του

«Αγαπητέ κύριε
Πρόεδρε, ξέρω
πώς να κερδίσουμε
τον πόλεμο στο
Βιετνάμ. Το μόνο
που χρειάζομαι είναι
μια μαύρη φόρμα,
ένα M-16 και 40
χιλιάδες δολάρια»

Μπους. Είναι πολύ λυπηρό, από πολλές πλευρές, που να μην μπορούμε στην Αμερική να βρούμε κάποιον που να είναι ευφυής και ταυτόχρονα να μπορεί να εκφράζεται με σαφήνεια.

Φαιδρά Στιγμιότυπα στη Διάρκεια μιας Μακράς Πορείας

Μπορείτε να μας μιλήσετε για κάποιες εύθυμες στιγμές κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης επαγγελματικής σας πορείας;

Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ εργάστηκα για έξι μήνες στην ομάδα η οποία απαντούσε στις 2.200 επιστολές που λάμβανε περίπου ο Νίξον κάθε μέρα. Απαντούσαμε σε όλα τα γράμματα. Βέβαια, ήμασταν 40 άτομα και έτσι μπορούσαμε να απαντούμε χρησιμοποιώντας αυτό που αποκαλείται «σύστημα της χιονονιφάδας». Όταν λοιπόν έφθαναν τα γράμματα, κάποιοι θα τα διάβαζαν πρώτα όλα και έπειτα θα έκαναν έναν αρχικό διαχωρισμό. Θα ταξινομούσαν, δηλαδή, τα γράμματα σε κατηγορίες όπως «σημαντικό, σοβαρό, ηλίθιο ή τρελό». Μετά πηγαίναμε εμείς στις στοίβες και μια στις τόσες θα έπαιρνα όλα τα γράμματα με την ένδειξη «τρελοί άνθρωποι» και θα έβλεπα τι είχαν να πουν.

Είχε καθόλου πλάκα; Σας επιτρεπόταν να γράψετε ό,τι θέλατε;

Υπήρχε μια σχετική ελευθερία και μας επιτρεπόταν να απαντάμε και μέσω τηλεφώνου. Τηλεφωνούσαμε στον κόσμο και λέγαμε: «Χαίρεται, είμαι ο ειδικός Κάτουλα, τηλεφωνώ από το Πεντάγωνο εκ μέρους του Ρίτσαρντ Νίξον.» Και ο κόσμος έκανε: «Ω! Ε! Είναι ο Λευκός Οίκος στο τηλέφωνο!» Τρελαινόntonουσαν, καταλαβαίνεις, ούρλιαζαν. Και εγώ τους έλεγα: «Ο Πρόεδρος με εξουσιοδότησε να σας ευχαριστήσω για την επιστολή σας και να σας μεταφέρω πως έχει λάβει υπόψη του τις σκέψεις σας.» Έλεγαν: «Αλήθεια; Ο Πρόεδρος;», «Ναι ο Πρόεδρος. Θέλετε μια φωτογραφία του;» απαντούσα. «Ω, βέβαια!», «Θαυμάσια, θα σας στείλω μία σήμερα κιόλας». Άλλες φορές πάλι θα απαντούσα σε κά-

ποιους: «Ο Πρόεδρος εκτιμά την επιστολή σας, ήταν θαυμάσια. Σας έχουμε καταλάβει, θα σας προτείναμε όμως να κάνετε λίγη ψυχανάλυση. Πιστεύουμε πως χρειάζεστε απελπισμένα βοήθεια. Έχετε σκεφτεί να πηδήξετε από καμιά γέφυρα;»

Επομένως, υπήρχαν και πολλοί τρελοί άνθρωποι που έγραφαν στον Πρόεδρο;

Πολλοί, ναι. Πολλοί λόγου χάριν θα μας υποδείκνυαν ένα μυστικό τρόπο για να κερδίσουμε τον πόλεμο του Βιετνάμ. Το γράμμα θα έλεγε: «Αγαπητέ κύριε Πρόεδρε, ξέρω πως θα πείτε ότι αυτή είναι μια τρελή ιδέα, αλλά ξέρω πώς να κερδίσουμε τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Το μόνο που χρειάζομαι είναι μια μαύρη φόρμα, ένα M-16 και 40 χιλιάδες δολάρια. Θα πάω και θα διεισδύσω κρυφά στο Ανόι και με το όπλο μου καλυμμένο θα πυροβολήσω το Χο Τσι Μιν και, όπως ακριβώς συμβαίνει στις ταινίες, όταν σκοτώνεις τον ηγέτη, όλοι οι άλλοι θα τα παρατήσουν». Εγώ θα απαντούσα «Αγαπητέ Τζον, σας ευχαριστώ για την επιστολή. Ο Πρόεδρος Νίξον σας ευχαριστεί για το ενδιαφέρον σας να κερδίσουμε τον πόλεμο στο Βίετναμ. Αξιολογούμε το σχέδιό σας αυτή τη στιγμή κι αν όλα δουλέψουν θα σας ειδοποιήσουμε. Στο μεταξύ, αναζητήστε βοήθεια!»

Μπορείτε να ανακαλέσετε στη μνήμη σας και κάποια χιουμοριστική στιγμή κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης διδασκαλίας σας στο πανεπιστήμιο του Νορθίστερν;

Ναι, μόλις χθες έλεγα σε κάποιον γι' αυτή! Κατά τη διάρκεια μιας εικονικής δίκης που διεξήγαγα με τους φοιτητές μου στα πλαίσια του μαθήματος της Ρητορικής Τέχνης, μία από τις συμμετέχουσες φαινόταν εξαιρετικά νευρική. Η κοπέλα αυτή, της οποίας το όνομα ήταν Ντέβورا, είχε δώσει ένα λόγο υπέρ της έκδοσης αδειών δορυφορικών σημάτων. Η αντίπαλη πλευρά, ένα αγόρι, την εξετάζει, της κάνει κάποιες ερωτήσεις, δεν τα πηγαίνει πολύ καλά και εμφανίζεται η καρτέλα που λέει ότι έχει ένα ακόμη λεπτό. Εντελώς στην τύχη, χωρίς να έχει καθόλου ιδέα το αγόρι ρωτά την κοπέλα: «Ντέβورا, πες μου,

«Θα πάω και θα διεισδύσω κρυφά στο Ανόι και με το όπλο μου καλυμμένο θα πυροβολήσω το Χο Τσι Μιν και, όπως ακριβώς συμβαίνει στις ταινίες, όταν σκοτώνεις τον ηγέτη, όλοι οι άλλοι θα τα παρατήσουν»

Όταν βγήκα έξω με κάποιους από τους μαθητές μου ένα βράδυ εκείνοι μου έμαθαν τι σημαίνει η λέξη «μαλάκας». Την επόμενη μέρα, ήταν σαν να τριπλασιάστηκε μεμιάς η αντιληπτική μου ικανότητα στην Αθήνα!

μήπως τυχόν αντέγραψες το λόγο σου από το διαδίκτυο;» Εκείνη παγώνει για λίγο, κοιτά την τάξη σαστισμένη και λέει: «Ναι, τον αντέγραψα ολόκληρο». Και τότε το αγόρι της λέει: «Έχασες!». Ήταν τόσο κοντά στη νίκη, αλλά αυτή η τυχαία ερώτηση την αποσυντόντισε εντελώς. Σίγουρα σκέφθηκε πως αν έλεγε ψέμματα, θα έχανε κι έτσι είπε την αλήθεια!

Έχετε τυχόν και κάποια ευχάριστη ανάμνηση από το Πανεπιστήμιο Αθηνών;

Το αστειότερο γεγονός συνέβη όταν βγήκα έξω με κάποιους από τους μαθητές μου ένα βράδυ κι εκείνοι μου έμαθαν τι σημαίνει η λέξη «μαλάκας». Την επόμενη μέρα, σας ορκίζομαι στο Θεό, την ώρα που περπατούσα από το Παγκράτι στο Σύνταγμα ένιωθα ν' ανοίγει μπροστά μου ένας καινούριος κόσμος! Ήταν σαν να τριπλασιάστηκε μεμιάς η αντιληπτική μου ικανότητα στην Αθήνα! Ήταν πλέον σαν να έβλεπα, ενώ πριν ήμουν τυφλός!

Υποσημειώσεις

1. Ο καθηγητής Κάτουλα χρησιμοποιεί εδώ τη φράση "the Bible belt".
2. *Axis of hatred*.
3. Σωτηριολογικός όρος και σύγχρονη χριστιανική δοξασία που ασπάζονται διάφοροι κλάδοι του Προτεσταντισμού καθώς και μέρος της Εκκλησίας των Μεθοδιστών και συνδεεται με την πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου.
4. Μπορεί κανείς να τη δει στο διαδίκτυο <http://www.youtube.com/watch?v=LWA052-BI48>.
5. Ο αγγλικός όρος που χρησιμοποιείται είναι "sound bites".
6. "We shouldn't put dope in our veins//we should put hope in our brains".